

DİJİTALLEŞEN DÜNYADA ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR: DİJİTAL EBEVEYN(LİK) VE DİJİTAL ÇOCUK(LUK)

Ercan KÜÇÜKOBA¹

ÖZET

Çocukların, dijital teknolojilere kolayca adapte olabildiği ve bu teknolojileri aktif bir şekilde kullanabildikleri görülmektedir. Bu durum, bir üstünlük gibi algılsa da, güncel çalışmalarda, çocukların internetin risk ve sınırlılıkları konusunda savunmasız oldukları ifade edilmektedir. Dijital dünyada anne baba olmak, çocuğun telefon ve bilgisayar gibi teknolojilerine erişiminin sağlanmasıyla sınırlandırılmamalıdır. Dijital tecrübelerin gerçekleştiği donanım, yazılım ve hizmetlerin değişim ve çeşitlik hızına yetişilmesi zor görünmektedir. Bu hızlı dönüşümün, ebeveynlik kavramına kazandırdığı yeni boyutlar beraberinde yeni roller de getirmiştir. Bu noktada dijital dünyada ebeveyn olma kavramı gündeme gelmiştir. Araştırmanın odak noktası olan ilgili literatürde zihinsel, duyuşsal, sosyal ve kişilik gelişimi gibi başlıkları altında kategorize edilerek verilen dünya nüfusunun %2-3'lük bölümünü oluşturan üstün yetenekli çocukların bilimsel araştırmalara sık sık konu oldukları görülmektedir. Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı sosyal değişmeyi tetikleyen temel faktörlerden biri olarak tüm dünyayı etkileyen dijitalleşmenin üstün yetenekli çocuklara sahip olan ailelerin dijital ebeveynlik bağlamında etkisinin ilgili literatür kapsamında incelenmesidir. Yapılan bu araştırmanın dijitalleşme ve üstün zekalı çocuklarla yapılacak yeni çalışmalara ve konuyla ilgili uygulamalara ışık tutarak sosyal bilimler alanına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenekli Çocuklar, Dijital Ebeveynlik, Dijital Çocukluk, Dijitalleşme

¹ Bandırma Onyedil Eylül Ün., Sağlık Bilimleri Enst., YüORCID: 0000-0002-9274-7739, ekucukoba@gmail.com
Araştırma Makalesi/Research Article, Geliş Tarihi/Received: 09/07/2022–Kabul Tarihi/Accepted: 24/07/2022

HIGHLY TALENTED CHILDREN IN A DIGITALIZED WORLD(S): DIGITAL PARENT(S) AND DIGITAL CHILD

ABSTRACT

It is evident that youngsters may readily adapt to digital devices and actively use them. Although this is viewed as an advantage, current research indicates that youngsters are vulnerable to the Internet's risks and restrictions. In the digital age, being a parent should not be restricted to providing a child with access to technologies such as cell phones and computers. It appears challenging to keep up with the rate of development and variety of hardware, software, and services where digital experiences occur. This rapid shift has introduced new roles and dimensions to the concept of motherhood. The concept of being a parent in the digital world has now reached the forefront. In the relevant literature, which is the topic of this study, it is evident that gifted children, who make up 2% to 3% of the world's population, are frequently the subject of scientific research classified under headings such as cognitive, affective, social, and personality development. Based on this setting, the purpose of this study is to evaluate the impact of digitalization, which impacts the entire globe, as one of the primary elements driving societal change, in the context of digital parenting in families with gifted children. This research is believed to contribute to the field of social sciences by offering light on digitalization, new studies with gifted youngsters, and related applications.

Keywords: Gifted Children, Digital Parenting, Digital Childhood, Digitization

GİRİŞ

Ebeveyn, biyolojik anlamda çocuğu büyütmenin yanında psikolojik olarak da gelişmesini sağlama konusunda sorumlu tutulan anne ve babaya denir. Ebeveyn rolü erkek ve kadının en önemli rollerinden biridir. Çocuk sahibi çiftler ebeveynlik rolüyle çocuğun ruhsal, fiziksel ve sosyal anlamda gelişiminde, eğitimlerini desteklemek, rehberlik etmek ve olumlu davranış ve tutum kazanmasında önemli sorumluluklar edinmektedirler. Anne ve babalara, çocukların karşılaşmış olduğu her durum ve ortamda farklı roller düştüğü görülmektedir. Teknolojide yaşanan gelişmelerin birey ve toplumu da etkileyerek değiştirdiği daha önce vurgulanmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ebeveynlere düşen rollerin de değiştiği görülmüştür (Yurdakul vd., 2013: 885). Dünyanın dijitalleşmesi toplum içinde yaşayan bireylerin özellikle genç ve çocukların karşı karşıya kalmış oldukları teknoloji ile nasıl bir ilişki kurmaları gerektiğini bilemedikleri görülmektedir.

Dijital ebeveynlik, internet teknolojilerinin dijital deneyimlerinin üzerindeki etkileri sonucunda literatürde “internet ebeveynliği” ve “çevrimiçi ebeveynlik” gibi kavramlar ile ifade edilmektedir. Dijital ebeveynler, çocuğun dijital ortama erişmesinden, bu ortamları sorumlu kullanımı ve bu ortamları kullanırken psikolojik, sosyal ve fiziksel iyi oluşundan sorumlu bireylerdir (Yaman vd., 2016: 173-174).

Dijital dünyadaki gelişmelerin yaşamın her alanını etkilediği görülmektedir. Bunlardan biri de ailedir ki dijital dünyadaki risklerin ailenin bireyleri olan çocukları ciddi olarak etkilemektedir. Çocukları koruma ve kollamakla görevli anne babaların da dijital dünyadaki gelişmeleri takip etmeleri önemlidir. Bununla birlikte, dijital dünyada anne babaların rol ve sorumluluklarının da farklılaştığını söylemek mümkündür (Yaman, 2018: 178). Çocuğun gelişimi için önemli bir sorumluluğu üstlenen anne ve babaların dijital dönemdeki görevleri çocuğuna sadece internet ve bilgisayar gibi ortamları tanıtmak ve sunmak değildir (Canbek ve Sağiroğlu, 2007: 34).

Anne babaların genellikle iki şekilde davranış kazandığı ve aktardıkları görülmektedir. İlki nesiller arası aktarım yoluyla öğrenmekte, ikincisi de çevre etkileşimleri sonucunda eski öğrendiklerine yenilerini ekleme yöntemiyle öğrenmektedirler. İçinde yaşanılan dönemin dijital dünya bakımından nesiller arası öğrenme biçimi için başlama noktası olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki bugünün çocuklarını dijital yerli, ebeveynlerini de dijital göçmen şeklinde ifade edilen dijital göçmen olan yetişkinlerin çocuklardan farklı olarak sosyalleştiği ve yeni bir dil öğrenme süreci içinde olduğunu belirtmiştir (Prensky, 2001: 2)

Dijitalleşme ve teknolojiyle birlikte dijital bir ebeveyn modeli ortaya çıkmıştır. Geleneksellikten uzakta çocuğun merkeze alındığı dijital ailelerde ebeveyn ve çocuk ilişkilerinin dijitalleştiği görülmektedir (Yıldırım, 2018: 6). Dijital kültür, dijital yaşam ve dijital gelecek gibi kavramların ne anlama geldiği ve çocuklara nasıl destek olmalarının gerektiği ebeveynler tarafından bilinmediği için bu durum çocuklarda psikolojik ve fiziksel birçok probleme neden olan otoriter, aşırı koruyucu ve yasaklayıcı anne ve baba tutumlarını sergilenmesine neden olabilmektedir.

Dijital kültür, çocukların duygusal, sosyal, zihinsel, psikolojik ve fiziksel gelişimlerini birçok bakımdan etkilemektedir. Konuyla ilgili olarak anne ve babaların çocuklara dijital dünyadan daha iyi rehber olmaları ve teknolojiyi doğru kullanmaları konusunda çocukları eğitmeleri gerekir. Bütün bu durumlar da “dijital ebeveynlik” kavramının gündeme gelmesine neden olmuştur (Yay, 2019: 11). Dijital ebeveyn dijital çağın ihtiyaçlarına yönelik hareket ederek, dijital araçlara asgari düzeyde hakim olan, dijital ortamlardaki fırsatları sezebilen ve çocuğunu bu ortamda riskler karşısında koruyabilen, kişilerin haklarına gerçek hayattaki gibi saygı duyulması gerektiğini bilen ve çocuğuna bunu aşıl原因, teknolojik gelişmelere daima açık olan bireylerdir (Yurdakul vd., 2013: 888).

Özel bir alanda doğuştan itibaren sahip olan potansiyelin sistematik bir şekilde gelişmesi yetenek olarak tanımlanmaktadır (Sak, 2012: 28). Üstün yetenek kavramı ise, bireyin yaşıtlarına göre en az bir alanda diğerlerine göre %10'luk oranda veya istatistiksel olarak ortalamanın üstünde yer alanları içine almaktadır (Clark, 2008; Thompson ve Oehlert, 2010: 302). Bu bireylerin genel olarak özellikleri; bilgi, hafıza, bilgi işleme hızları, farklı disiplinleri entegre ederek düşünmeleri konularında üst düzey olmalarıdır (Heyder, Bergold ve Steinmayr, 2018).

Bu özelliklere sahip bireylerin ayırt edici özelliklerine göre fark edilerek gereksinimlerinin karşılanması toplum için önemlidir. Bu nedenle bu bireylerin hem kendilerine hem de topluma faydalı olarak yetiştirilmeleri için normal yetenek seviyesinde yer alan bireylere yönelik hazırlanmış olanların ötesinde farklı eğitim programlarına ve hizmetlerine gereksinim duyarlar (Friend ve Pope, 2005). Etkili bir eğitim planlamasında, üstün yeteneklilerin ayrıştırılması ve izlencelerinin özelleştirilmiş bir süreçte dayanması gerekmektedir (Van Tassel-Baska ve Stambaugh, 2005: 212). Normal gelişim gösteren öğrenciler, yaygın eğitim kurumlarında eğitim yaşamlarını sürdürmekte iken, üstün yetenek düzeyinde bulunan öğrencilerin özel eğitim kurumlarında eğitim hizmeti alması önerilmektedir (Akkanat, 1999; Ataman, 2004). Üstün yeteneklilerin eğitiminde uygulama ve alıştırmalar ile düşünme becerilerinin gelişimine ağırlık verilmektedir. Yaratıcı ve üst bilişsel düşünme, bu okulların öğrenciye kazandırmak istediği üst düzey hedefler arasındadır (Davis, Rimm ve Siegle, 2011: 158).

Bu noktada kendini ve çevresini anlama, farklı disiplinleri bir arada kullanabilme, farklı materyaller ile birim zamanda daha çok öğrenme içeriğine maruz kalma durumlarından dolayı (Sousa, 2009), üstün yetenekli öğrencilerin çoklu görev gerçekleştirme performanslarının önemi açığa çıkmaktadır. Nitekim üstün yeteneklilerin, yeni neslin çoklu dijital araç kullanım becerilerinden öte bir noktada olduklarını ifade etmiştir. Graboyes (2007: 45), üstün yeteneklileri birden fazla medya aracını kullanabilen, bundan keyif alan, aynı anda birden fazla veriyi hızlı işleyebilmelerinden dolayı çoklu medya kullanımından etkilenmeyen bir kitle olarak ifade etmektedir. Bunun yanında zekâ ortalamaları yüksek üstün yeteneklilerin anlama ve problem çözme becerileri de daha yüksektir (Jaušovec, 2000). Bu kapsamda dijitalleşen çağda üstün yetenekli öğrencilerin performansları tartışma konusu olmaktadır.

Dijital teknoloji deneyimi yüksek olan yeni nesil bireylerin dijital performanslarının açıklanabilmesi için güçlü ve farklı araştırma konularına gereksinim duyulmaktadır. Özellikle son yıllarda dijital yerliliğe ilişkin öne sürülen popüler önermelerin ve dijital yerlilere atfedilen avantajların bilimsel olarak sorgulanması gereklilik kazanmıştır (Kirschner ve van Merriënboer, 2013: 169). Ancak, sosyal bilimlerde yer alan araştırmaların ciddi bir bölümü öz-bildirime dayalı veri toplama araçları ile gerçekleştirilmektedir. İlgili araştırmaların farklı veri kaynaklarının birlikte işe koşulduğu güçlü araştırma konuları ile zenginleştirilmesi bu açıdan değerli görülmektedir. Bu bağlamdan yola çıkılarak araştırmanın amacı sosyal değişmeyi tetikleyen temel faktörlerden biri olarak tüm dünyayı etkileyen dijitalleşmenin üstün yetenekli çocuklara sahip olan ailelerin dijital ebevyenlik bağlamında etkisinin ilgili literatür kapsamında incelenmesidir. Bu literatür taraması ile üstün yetenekli öğrenciler ve dijital ebevyenlik arasındaki etkisi ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın, gerek dijitalleşme ve dijital ebevyenlik gerekse üstün yeteneğin rolünün dikkate alınması bağlamında önem taşıdığı söylenebilir.

1. DİJİTAL EBEVEYNLİK

Çocukların dijital ortamlardan tamamen uzak tutma eğilimi de günümüz şartlarında pek mümkün görünmemektedir. Dijital teknolojileri reddedenlerin bile dijital işlemler ve prosedürlerce yönetildiği, kurumsal hizmetlerin birçoğunda dijital teknolojilerin yoğun bir şekilde kullanıldığı günümüz dünyasında “dijital yaşam” teriminin modasının geçtiğini savunulmaktadır ve dahası dijital teknolojileri reddetmek önemli bir çıkmaz ve sosyal dışlanma gerekçesi olarak görülmektedir (Selwyn ve Odabaşı, 2017). 21. yüzyılda dijital göçmen olan ebeveynlerin yaşam koşulları ve sosyo- kültürel özellikleri hangi düzeyde olursa olsun dijital teknolojilerin bir yaşam tarzı olmaktan öte hayatın bir parçası olduğunun farkında olmaları gerekmektedir (Prensky, 2001).

Önemli bir gelişimsel geçiş zamanı olan ilkökul-üniversite sürecindeki çocukların eğitimlerine ilişkin düzenlemelerde hedef kitlelerden biri ebeveynlerdir (Colosi ve Dunifon, 2003). Bu yaş aralığındaki çocukların davranışlarında ebeveynlerin öğrenmeleri de etkili olmaktadır. Bu dönemlerdeki çocuğa sahip olan ebeveynler, çocuklarının sergiledikleri davranışlar ile ilgili kaygıları nedeniyle ebeveynlerin streslerinde artış yaşanmakta ve yeni bilgi arayışlarına girmektedirler (Allen ve Rainie, 2002). Bazı ebeveynler bu arayışı yine dijital ortamlar aracılığı ile gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Schweller, 2014: 58). Günümüzde yeni bilgi arayışlarının başında ebeveynlerin çocukları ve kendileri için dijital teknoloji ürünlerine ilişkin arayışları geldiği söylenebilir. Dijital teknolojilerin yararları incelenirken ebeveynlerin deneyimlerine ilişkin derinlemesine incelemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Fleischer, 2012).

Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki yetişkinlerin neredeyse dörtte üçü dijital teknoloji araçlarını kullanmaktadır (Vaillancourt, 2015: 23). Bununla beraber ebeveynlerin yeni ve daha gelişmiş teknoloji ürünlerini takip ederek çocukları için yazılım, donanım, uygulamalar veya çevrimiçi sitelerin kullanımı konusunda hangi düzeyde ve hangi durumlarda desteklemenin uygun olup olmadığına karar vermek giderek zorlaşmakta ve dijital teknoloji hızla ilerlerken, dijital ebeveynlik buna ayak uyduramamaktadır (Parmar, 2017; Lauricella, Barr ve Calvert, 2014; Odabaşı, 2005). Örneğin; ebeveynler henüz bilgisayar kullanımı ile ilgili yeterli donanıma sahip olamadan internet kullanılmaya başlandı. İnterneti kullanmayı öğrenmeden çeşitli amaçları ve fonksiyonları olan internet siteleri ve programlar çoğaldı; bu duruma tam adapte olamadan taşınabilir cihazlar ile tanıştılar; taşınabilir cihazlar ve cep telefonlarını kullanmayı öğrenme sürecinde iken taşınabilir cihazlara ve cep telefonlarına çevrimiçi özellikler eklendi. Bunlara ek olarak öğrenmeye çabaladıkları Facebook, Twitter, Instagram, Youtube vb. sosyal medya uygulamaları da kendi içlerinde takip edilmeyi zorlaştıran düzeyde hızlı bir yenilenme ve özellik arttırma sürecinde olduğu da görülmektedir. Kısacası Prensky’nin (2001) dijital göçmen olarak gördüğü ebeveynler dijital bir gelişmeye uyum sağlayamadan hızlı bir şekilde yeni gelişmeler yaşandı ve yaşanmaya devam etmektedir. Bu durum araştırmacıları sadece ebeveynler veya hem çocuk hem de ebeveynleri kapsayan çalışmalara yöneltmiştir.

Özetle ebeveynlerin, sahip olmaları gereken becerilerin yanında dijital teknolojilerin kullanımı sonucu veya sırasında ebeveyn-çocuk iletişimini olumsuz etkileyen, psiko- sosyal problemlere ve olumsuz rol model olmalarına neden olan mobil kabalık ve dijital bağımlılığa ilişkin problemlerin de farkında olmaları, çocukların dijital araçları risklerden korunarak ve öz- denetimli bir şekilde verimli kullanabilmeleri açısından önemlidir.

2. DİJİTAL EBEVEYNLİĞİN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

Dijital ebeveynliğe ışık tutan aile özellikleri ve ebeveyn-çocuk ekseninde yapılan çalışmaların yanı sıra dijital ebeveynliğin bir kavram olarak da çerçevesinin tanımlanması gerekmektedir. Bu bölümde “Dijital Ebeveynlik” olgusunu çeşitli yönleriyle ele alarak kavramsallaştırılmasına katkıda bulunan çalışmalar ele alınmıştır.

Dijital dünyada en geniş risk grubunu birçok problemde olduğu gibi çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Her ne kadar yaratıcılığı geliştirmeye pozitif etkileri olsa da (Middlebrook, 2016) dijital ortamların farkında olamayacak kadar tecrübesiz olan çocukların korunabilmesi için ebeveynlere büyük görevler düşmektedir. Bu ihtiyaç dijital çağda ebeveynlere yeni bir ebeveynlik alanı, sorumluluğu ve rolü yüklemiştir: Dijital ebeveynlik (Parmar, 2017; Yay, 2019: 1; Yurdakul vd., 2013; Rode, 2009). Okul çağındaki çocukların duygusal, davranışsal ve bilişsel problemlerine ilişkin aile yapısı, aile-çocuk ilişkisi, aile bireylerinin etkileşimi ve özelliklerinin önemi alan yazın araştırmaları ve kuramlarıyla da desteklenmektedir (Yavuzer vd., 2013). Psikodinamik yaklaşımlar (Corsini ve Wedding, 2015: 96; Corman, 1996), aile sistemleri yaklaşımı (Nazlı, 2016), bilişsel-davranışçı yaklaşım gibi önde gelen birçok kuram tarafından bir çocuğun eğitimi, gelişimi veya ruh sağlığında ailenin en temel yapı taşı, en etkin rol model olduğu (Yavuzer, 2000: 135; Yıldız, 2004), çocuk ve ergenlerin yaşadıkları sorunların ebeveynlerinden bağımsız araştırılamayacağı (Austin ve Sciarra, 2015: 380) savunulmaktadır. Bu bağlamlarda Rode (2009) çocukların dijital ortamlardaki güvenliği için dijital ebeveynliğin kilit bir rol olduğunu savunmaktadır.

Dijital ebeveynlik kavramı literatür ışığında incelendiğinde ilk kez Rode (2009) tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu çalışma, çocukların çevrimiçi güvenliği ve ebeveynlerin koruma sorumluluğu olduğunun üzerinde durmaktadır. Daha çok gizlilik ve etik (Rode, 2009) kavramları üzerinde durulan çalışmada, klasik ebeveyn rollerinin yanı sıra dijital dünyada ebeveyn-çocuk ekseninde ebeveynlerin dijital dünyaya ilişkin rolleri kapsamında dijital ebeveynlik kavramı kullanılmaktadır. Huang ve diğerleri (2018) ebeveynlerin çocuklarını uygunsuz içerikten koruyabilme, çevrimiçi zorbalıkla başa çıkma, sosyal medyayı izleme, çocuk eğitimiyle ilgili karar almada dijital kaynakları kullanma, çevrimiçi diğer ebeveynleri bulma ve bunlara katılma ölçütlerini dikkate aldığı çalışmada “Dijital Ebeveynlik” kavramını, koruma sağlama, sosyal medya kullanımını izleme, bilgi ve kaynak bulma ve ilişki kurma şeklinde kavramsallaştırmışlardır.

Yurdakul ve diğerleri (2013) dijital okuryazarlık, farkında olma, etik, yenilikçilik ve kontrol olarak sınıflandırdığı dijital ebeveynliği; dijital çağın gereksinimlerine göre hareket eden, temel düzeyde dijital araçlara hakim, imkanların farkında olan, çocuklarını bu ortamlardaki risklere karşı koruyabilen, gerçek hayatta olduğu gibi sanal ortamda da kişi haklarına saygılı olmayı çocuklarına aşılayan, hızla değişen ve gelişen teknolojik yeniliklere açık olan birey şeklinde tanımlamıştır. Başka bir çalışmada dijital ebeveynlik kavramını; dijital ağ tabanlı eğitim yeteneklerinin geliştirilmesi, çevrimiçi içerik oluşturabilme ve geliştirme, çevrimiçi eğitimde ebeveynlerin katılımı ve destek toplulukları konularında çalışmalar yapmak için çevrimiçi ebeveynlik topluluğunu kurmak için başlattıkları çalışmalarda kullanmışlardır (Samuelson, Mather ve Small, 2011; Akt. Clarkson, 2014: 30). Schweller (2014) ve Vaillancourt (2015) ise dijital ebeveynlik rollerine ilişkin çalışmalarını annelik rolü, anne kavramı, dijital annelik kavramları üzerinden ele alarak feminist bir bakış açısıyla yaklaştıklarını söylemektedirler. Dijital dünya ile çocuk arasında ebeveynleri arabulucu (Haddon, 2006; Livingstone ve Helsper, 2008) olarak tanımlayan çalışmalar incelendiğinde; genellikle ebeveynlerin dijital teknolojilerin çocukları üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak ve etkileşimi potansiyel bir fayda olarak kullanmak için ebeveynlerin arabuluculuk görevi üstlendiği şeklinde tanımlanmaktadır. Buna ek olarak Haddon (2006) ebeveynlerin teknoloji kullanım yeterliliklerine ilişkin çocukların da rolü olduğunu söylemektedir. Livingstone ve Helsper (2008) dijital teknolojiler ile çocuklar arasındaki ebeveyn arabuluculuğunun kısıtlayıcı, aktif ve birlikte kullanma şeklinde boyutlarının olduğunu savunmaktadır. Ebeveyn arabuluculuğu ve dijital ebeveynliğe ilişkin literatür çalışmaları düşünüldüğünde; arabuluculuk kavramının dijital ebeveynliğin kontrol ve izleme boyutlarına işaret ettiği söylenebilir.

3. DİJİTAL EBEVEYN(LİK) VE DİJİTAL ÇOCUK(LUK) BAĞLAMINDA ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLAR

Üstün yetenek ve üstün zekâ kavramları alanyazında farklı tanımları da beraberinde getirmektedir. Sak (2012), Başarılı Zekâ Kuramında; analitik, yaratıcı ve pratik zekâ türlerinin bulunduğunu ve bir bireyin bu üç zekâ türündeki dengeyi sağladığında üstün zekâlı olacağını ifade etmektedir. Üstün zekâ için gerekli olan yaratıcı zekâyı ise; çok sayıda ve değerli görüş üretebilme, özgün davranabilme, sorunların varlığını fark ederek tanımlayabilme ve keşfedebilme, yeni ürünler yaratabilme ya da var olan ürünleri sentezleyip dönüştürebilme kapasitesi olarak tanımlamaktadır (Sak vd., 2015: 504). Bu bağlamda üstün yetenek kavramı ve bu kavrama yönelik alanyazında yer alan temaların betimsel incelemesi önemli görülmüştür. Buna göre yetenek kalıtsal ve çevresel etkenlerden ortaya çıkabilir. Sürdürülebilir ve iyileştirilebilir bir yapıdadır. Buna ek olarak farklı görevleri aynı anda gerçekleştirme yetisi olarak da ifade edilmektedir.

Üstün yeteneklilerin becerilerinin fark edilmesi ve gereksinimlerinin karşılanması, onların toplum için daha yararlı bireyler olarak yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu bireyler, kendilerine ve topluma katkılarını fark edebilmeleri için normal yetenek seviyesinde yer alan bireylere yönelik hazırlanmış olanların ötesinde farklı eğitim programlarına ve hizmetlerine gereksinim duyarlar (Friend ve Pope, 2005). Etkili bir eğitim planlamasında, üstün yeteneklilerin ayrıştırılması ve izlencelerinin özelleştirilmiş bir sürece dayanması gerekmektedir (Van Tassel-Baska ve Stambaugh, 2005: 212). Normal gelişim gösteren öğrenciler, yaygın eğitim kurumlarında eğitim yaşamlarını sürdürmekte iken, üstün yetenek düzeyinde bulunan öğrencilerin özel eğitim kurumlarında eğitim hizmeti alması önerilmektedir (Akkanat, 1999; Ataman, 2004). Üstün yeteneklilerin eğitiminde uygulama ve alıştırmalar ile düşünme becerilerinin gelişimine ağırlık verilmektedir. Yaratıcı ve üst bilişsel düşünme, bu okulların öğrenciye kazandırmak istediği üst düzey hedefler arasındadır (Davis, Rimm ve Siegle, 2011: 158). Bu noktada kendini ve çevresini anlama, farklı disiplinleri bir arada kullanabilme, farklı materyaller ile birim zamanda daha çok öğrenme içeriğine maruz kalma durumlarından dolayı (Sousa, 2009), üstün yetenekli öğrencilerin çoklu görev gerçekleştirme performanslarının önemi açığa çıkmaktadır. Nitekim Graboyes (2007, s.45) üstün yeteneklilerin, yeni neslin çoklu dijital araç kullanım becerilerinden öte bir noktada olduklarını ifade etmiştir. Graboyes, üstün yeteneklileri birden fazla medya aracını kullanabilen, bundan keyif alan, aynı anda birden fazla veriyi hızlı işleyebilmelerinden dolayı çoklu medya kullanımından etkilenmeyen bir kitle olarak ifade etmektedir. Bunun yanında zekâ ortalamaları yüksek üstün yeteneklilerin anlama ve problem çözme becerileri de daha yüksektir (Jausovec, 2000). Bu kapsamda farklı görevlerin birlikte yürütüldüğü veya farklı medya araçlarının eş zamanlı kullanımının yaşandığı öğrenme ortamlarında üstün yetenekli ve normal yetenekli öğrencilerin performansları tartışma konusu olmaktadır.

Dijital teknoloji bakımından zengin öğrenme ortamları, üstün yeteneklilere standart programların ötesine geçebilmeleri için alternatif öğrenme olanakları sağlamaktadır. Özellikle üstün yeteneklilerin çok boyutlu düşünebilme becerilerinin (Bakar, 2016:58), güncel bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak ve bilimsel çalışmalara dayandırılarak oluşturulmuş tasarımlarla beslenmesi gerekmektedir. Araştırma bağlamında dijital ebeveynlik, internet teknolojilerinin dijital deneyimlerinin üzerindeki etkileri sonucunda literatürde “internet ebeveynliği” ve “çevrimiçi ebeveynlik” gibi kavramlar ile ifade edilmektedir. Dijital ebeveynler, çocuğun dijital ortama erişmesinden, bu ortamları sorumlu kullanımı ve bu ortamları kullanırken psikolojik, sosyal ve fiziksel iyi oluşundan sorumlu bireylerdir (Yaman vd., 2016: 173-174).

Dijital dünyadaki gelişmelerin yaşamın her alanını etkilediği görülmektedir. Bunlardan biri de ailedir ki dijital dünyadaki risklerin ailenin bireyleri olan çocukları ciddi olarak etkilemektedir. Çocukları koruma ve kollamakla görevli anne babaların da dijital dünyadaki gelişmeleri takip etmeleri önemlidir. Bununla birlikte, dijital dünyada anne babaların rol ve sorumluluklarının da farklılaştığını söylemek mümkündür (Yaman, 2018: 178).

Çocuğun gelişimi için önemli bir sorumluluğu üstlenen anne ve babaların dijital dönemdeki görevleri çocuğuna sadece internet ve bilgisayar gibi ortamları tanıtmak ve sunmak değildir (Canbek ve Sağiroğlu, 2007: 34).

Anne babaların genellikle iki şekilde davranış kazandığı ve aktardıkları görülmektedir. İlki nesiller arası aktarım yoluyla öğrenmekte, ikincisi de çevre etkileşimleri sonucunda eski öğrendiklerine yenilerini ekleme yöntemiyle öğrenmektedirler. İçinde yaşanılan dönemin dijital dünya bakımından nesiller arası öğrenmek için başlama noktası olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki bugünün çocuklarını dijital yerli, ebeveynlerini de dijital göçmen şeklinde ifade edilen Prensky (2001: 2), dijital göçmen olan yetişkinlerin çocuklardan farklı olarak sosyalleştiği ve yeni bir dil öğrenme süreci içinde olduğunu belirtmiştir.

Prensky (2001: 4) yaptığı bir başka araştırmada da dijital yerlilerle dijital göçmenlerin nörolojik beyin fonksiyonları bakımından da farklılıklar olabileceğini söylemiştir. “Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi (AÇÇAP)” tarafından yapılan geniş çaplı çalışmalarda Türkiye’de çocukların yaklaşık yüzde 78’nin anne babalarından daha çok bilgiye sahip oldukları saptanmıştır (Kids Online, 2011). Yurtdışında konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde diğer ülkelerde de benzer sorunlar olduğu görülür. Sharples vd. (2009: 72)’nin 121 ebeveynle yaptıkları araştırmada teknolojiyi çocuklarından daha iyi bildiğini söyleyen anne babaların oranının yalnızca yüzde 13 olduğunu görülmüştür. Çocukların yaşının artmasıyla beceri ve bilgi hususunda anne babalarından daha donanımlı oldukları saptanmıştır. Bu sebeple muhtemel sorunların anlaşılabilmesi ve çözüm üretilebilmesi için anne babaların teknoloji ve medya ortamının incelenmesi, geleneksel teknoloji ve yeni dijital teknolojilerin ebeveynlerin üzerindeki rolünün kavranması ve bununla birlikte anne babaların farklı düzeylerin dijital teknoloji kullanımları üzerinde durulması önemlidir (Ebcin, 2017: 1).

Valcke vd. (2010: 456) yapmış oldukları bir çalışmada internet ebeveynlik stili perspektifinden hareketle internet ebeveynlik stiliyle çocukların internet kullanımlarının arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Lou vd. (2010: 174), anne babaların internet okuryazarlıklarının belirlenmesine yönelik yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin yüzde 31’inin düşük düzeyde, yüzde 39’unun orta düzeyde ve yüzde 30’unun yüksek düzeyde internet okuryazarlığı becerisine sahip olduğunu belirlemişlerdir. Yapılan araştırmalarda anne babaların, dijital araç kullanımı konusunda çocuklarından etkilendikleri dikkat çekmektedir. Çocukların aile içinde yeni bir medyayı tanıtan ve ebeveynlerini bu medyayı benimseme ve kullanmaya yönlendiren konumunda olduklarını saptamışlardır (Nelissen ve Van den Bulck, 2017: 85).

Ebeveynlerin internet kullanım oranlarının düşük olması ve çocuklarla aralarında uçurum olmasına karşın Türkiye’de yapılan bir çalışmada ebeveynlerin yüzde 72’den çoğunun çocuklarının internette herhangi bir sorunla karşılaşmaları durumunda kendilerinin yardım edebileceğini ve bu konuda kendilerine güvendikleri görülmüştür.

Aynı çalışmada ebeveynlerin yüzde 60'ının çocuklarına interneti güvenli hale getirme konusunda yol gösterdiği ve yüzde 56'sının da çocuklarının internette zorlanması durumunda çocuğuna yardım ettiği ortaya çıkmıştır (Kaşıkçı vd., 2014: 232).

Aile özellikleriyle ilgili çalışmalarda çeşitli farklılıkların olduğu ve sonuç odaklı fikir birliğinin bulunmadığını söylemek mümkündür. Ayas ve Horzum (2013: 630) anne babaların çocuklarına karşı dijital teknoloji kullanımı konusunda farklı tutumlar sergilemesi, çocukların internet veya akıllı telefon bağımlılıklarını zarar ve risklere karşı davranışlarını da etkilediğini belirtmişlerdi. Çevik ve Çelikkaleli (2010: 235) yaptıkları bir araştırmada, ilgisiz bir tutum sergilediği görülen ebeveynlerin çocuklarının koruyucu ve otoriter ve demokratik tutum sergileyen anne babaların çocuklarına göre daha yüksek seviyede internet bağımlılığı olduğu saptamışlardır. Bireylerin internet kullanımlarını kontrol edememeleri, aşırı kullanım nedeniyle aile, iş ve sosyal çevrelerinde sorunlar yaşaması olarak ifade edilen internet bağımlılığının, çocuklarda sosyal, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara sebebiyet verebilmektedir. Diğer taraftan çocukların dijital teknolojileri doğru ve uygun olarak kullanmaları ve risklerden korunmaları konusunda ailelerinin mühim rolü vardır (Sırakaya ve Seferoğlu, 2018: 185-186).

Özel bir alanda doğuştan getirilen potansiyelin sistematik olarak geliştirilmesi yetenek olarak tanımlanmaktadır (Sak, 2012:28). Üstün yetenek ifadesi ise akranları arasında en az bir alanda üst %10'luk kısımda (Gagne, 2004:120) veya istatistiksel olarak anlamlı seviyede ortalamanın üzerinde yer alan bireyler için kullanılmaktadır (Thompson ve Oehlert, 2010:302). Olağanüstü bilgi ve hafızaya sahip olmaları, üst düzey bilgi işleme hızları, akıcı düşünme ve farklı disiplinleri bütünleştirebilmeleri üstün yeteneklilerin ayırt edici özellikleri arasında yer almaktadır (Clark, 2008; Heyder, Bergold ve Steinmayr, 2018).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Teknolojide yaşanan gelişmelerin birey ve toplumu da etkileyerek değiştirdiği daha önce vurgulanmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak ebeveynlere düşen rollerin de değiştiği görülmüştür (Yurdakul vd., 2013: 885; Saranlı ve Metin, 2014). Dünyanın dijitalleşmesi toplum içinde yaşayan bireylerin özellikle genç ve çocukların karşı karşıya kalmış oldukları teknoloji ile nasıl bir ilişki kurmaları gerektiğini bilemedikleri görülmektedir.

Çocukların, dijital teknolojilere kolayca adapte olabildiği ve bu teknolojileri aktif bir şekilde kullanabildikleri görülmektedir. Bu durum, bir üstünlük gibi algılansa da, güncel çalışmalarda, çocukların internetin risk ve sınırlılıkları konusunda savunmasız oldukları ifade edilmektedir. Dijital dünyada anne baba olmak, çocuğun telefon ve bilgisayar gibi teknolojilerine erişiminin sağlanmasıyla sınırlandırılmamalıdır. Dijital tecrübelerin gerçekleştiği donanım, yazılım ve hizmetlerin değişim ve çeşitlik hızına yetişilmesi zor görünmektedir. Bu hızlı dönüşümün, ebeveynlik kavramına kazandırdığı yeni boyutlar beraberinde yeni roller de getirmiştir. Bu noktada dijital dünyada ebeveyn olma kavramı gündeme gelmiştir.

Çoğunluğu oluşturan dijital ebeveynlik düzeyi düşük ebeveynler çocuklarını dijital ortamların zararlarından koruyabilmek için çocuklarının bilgisayar, akıllı telefon ve tablet gibi araçları kullanımlarını engellemektedir (Çalışkan ve Özbay, 2015: 443). Söz konusu durumun, çocukların ebeveynlerini dikkate almadan ve onlara haber vermeden dijital teknoloji kullanımı için teşvik etmesine yol açabilmektedir. Ebeveynlerinden tamamıyla habersiz olarak dijital teknoloji araçlarına ulaşmaya çalışan çocukların dijital ortamlardaki zarar ve risklerle karşılaşma ihtimallerini daha çok güçlendireceğini söylemek mümkündür. Çocukların dijital teknoloji kullanmalarını tamamen engellemek bir çözüm değildir. Bu durumun günümüzdeki dünyada çocukların sosyal ortamlardan kendisini izole hissetmesi ve yeniliklere uyum sağlayamaması gibi sorunlara neden olacağı ön görülmektedir.

“The Digital Well-Being of Canadian Families” ismi verilen bir çalışmada, dijital medyayı kullanan ebeveynlerin yüzde 43’ünün otoriter ebeveynlik tarzına sahip olduğu ve “dijital teknolojileri kullanırken; “kurallarımı uygulayarak çocuğumu güvende tutmak benim işim” ifadelerini kullanmışlardır. Buna göre otoriter ebeveynler, belirlemiş oldukları kurallara çocuklarının uymasını beklemektedirler. Dijital anlamda bu çevrimiçi davranış ve içerik üzerine kurallar koyma ve uygulamaya odaklanmayı ifade etmektedir. Ebeveynler, çevrimiçi risklerin medya tasvirlerinden endişe duyabilmektedir. Bu durumda da kurallar ve rollerin dengelenmesinde, sürekli iletişimde ve çocuklarının çevrimiçi hayatlarında güven geliştirmelerinde destek ve rehberliğe ihtiyaçları olabilmektedir. Yine bu yapılan araştırmada ebeveynlerin, dijital ebeveynliklerinin dijital teknoloji ile ilişkili riskleri azaltma ve dijital teknolojinin çocuklara sağlamış olduğu fırsatlara erişim sağlamak arasında denge kurabilmek adına emek harcadıkları belirtilmiştir (Brisson-Boivin, 2018: 3) Günümüz çocuklarının dijital ortamdan tamamıyla uzak tutulma eğiliminin de bugünün koşullarında pek mümkün olmadığı görülmektedir. Dijital teknolojiyi reddedenler dahi dijital işlem ve prosedürler tarafından yönetilen kurumsal hizmetlerin çoğunda dijital teknolojileri yoğun olarak kullanmaya başlamışlardır. Bugünün dünyasında “dijital yaşam” kavramını modasının geçtiği savunulmuştur bunun gerekçesi olarak da dijital teknolojilerin reddedilmesinin imkansız olması ve sosyal bir dışlanma söz konusu olduğu belirtilmiştir (Odabaşı vd., 2017: 53).

Teknolojinin sosyal değişmeyi tetikleyen temel faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Teknolojinin aile içinde yeri, önemi ve kullanımı geçtiğimiz dönemlere göre daha üst seviyededir. Dijitalleşme tüm dünyayı etkilemiştir. Bu da çocukları henüz küçük yaşlarda yoğun olarak teknolojiye maruz bırakarak çeşitli teknolojik ürün kullanımında zengin dijital tecrübeye sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu durum çocukluğun kendini de etkileyerek değiştirmektedir.

Onur (2019: 32), Batı toplumlarında 19. Yüzyıl sonlarında kentli ebeveynlerin çocuklarının ileride kendi yaşadıklarından daha farklı bir dünyada yaşayacağını belirtmiştir. 20. yüzyılda anne baba olmanın en temel niteliği çocukların mutluluğu ve sağlığıyla ilgili duyulan duyarlılık ve kaygı olduğunu söylemek mümkündür.

Çocuğun ailenin ekonomisine katkı sağlamasını beklediği o eski dönemlerin çoktan geride kaldığı ve çocuğun duygusal anlamı, değeri ve öneminin ön plana çıktığı görülmektedir.

Dijital teknolojilerin çocuklar ve gençler tarafından kullanımı söz konusu olduğu zaman anne babaların yaklaşımlarının belirlendiği iki boyut vardır. Bu iki boyutun ebeveynleri çocuklarının sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimlerinin dikkate alınarak onların dijital fırsatlardan faydalandırılması ve bu teknolojilerden kaynaklanan risklerden koruma konusunda ikilemde bırakmıştır. Buna göre anne babaların, çocukların bu araçları erken dönemden itibaren kullanmalarının onların öğrenme fırsatlarını artırdığı görüşüyle kullanımların artması sebebiyle çocukların beden sağlığı ile duygusal-sosyal anlamda gelişimlerinin üzerindeki olumsuz etkilerden duyulan endişe arasında kaldıklarını söylemek mümkündür (Livingstone vd., 2015).

Bütün bu risk ve olanaklarla ilgili olarak ebeveyn ve çocukların bilgi sahibi olmaları ve farkındalık seviyelerinin yükseltilmesi gerekir. Böylece özellikle risklerle ilgili çocuklarını korumakla görevli dijital ebeveynlerin işi de kolaylaşacaktır. Çocuklarındaki psikolojik ya da fiziksel rahatsızlıkların internet ya da dijital bağımlılıklarını fark etmeleri ve bu problemlerle ilgili gereken önlemlerin alınması, erken müdahale etmeleri bakımından önem arz etmektedir. Söz konusu risklerin yok edilmesi veya en aza indirgenmesi konusunda aile içerisindeki tutumların, kontrol ve desteğin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle çocukların interneti hedefine uygun olarak kullanmaları ve karşılaşabileceği risklerle ilgili ebeveynlerin çocukları bilgilendirerek yönlendirmeleri çocukların kişisel gelişimi bakımından önemlidir. Bu anlamda hem aile hem de çocukların genellikle dijital dünya konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Üstün yetenekli çocuklara ailede yapılacak olan bilgilendirmelerin yanında okullarda da dersler, seminerler ve eğitimler verilmesi ve küçük yaşlardan itibaren dijital dünyayı etkin ve doğru olarak kullanmaları için gereklidir. Böylece ailenin müdahale öncesinde kendi kendilerini risklerden koruyabileceklerdir. Dijital ebeveynler çocukların dijital araçlara erişmelerini sağlamanın yanında onları kontrol ederek olumsuz etki ve güvenliklerini korunmalarını da sağlamalıdır. Dijital ebeveynler çocuklarını dijital hayatta kontrol etme bilgisi ve yeterliğine sahip olmak durumundadır. Bu çerçevede ebeveynlerin dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık niteliklerine sahip olmaları bir zorunluluğa dönüşmüştür. Ayrıca ebeveynlerin dijital ortamlardaki bilgilerin iyi niyet taşımayan kişiler tarafından kullanılabilmesi, kişisel bilgilerini paylaşmamaları gerektiği gibi konularda çocuklarını bilgilendirip uyarmaları önemlidir. Rahatsızlık hissettikleri durumlarda çekinmeden destek istemeleri ve en önemlisi de ebeveynlerin, dijital dünyada da çocuklarına örnek olmaları noktasında anne babalar rol model olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akkanat, H. (1999). Üstün veya özel yetenekliler. I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi, 168
- Allen, K., and Rainie, L. (2002). Parents online. Pew internet and American life project. <https://www.pewinternet.org/2002/11/17/parents-online/>
- Ataman, A. (2004). Üstün zekâlı ve üstün özel yetenekli çocuklar. Üstün Yetenekli Çocuklar, 158-159.
- Austin, V. L., and Sciarra, D. T. (2015). Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar (Çev. M. Özekes). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2013). Exploring the teachers' cyber bullying perception in terms of various variables. International Online Journal of Educational Sciences, 3 (2), 619-640.
- Ayas, T., ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(39). 46-57.
- Brisson-Boivin, K. (2018). The digital well-being of Canadian familie. Ottawa: MediaSmarts.
- Canbek, G. ve Sağiroğlu, Ş. (2007). Çocuklar ve gençlerin bilgisayar ve İnternet güvenliği. Politeknik Dergisi, 10(1), 33-39.
- Clark, B. (2008). Growing up gifted (7. Edition). New Jersey: Pearson Education, Inc., Upper Saddle River.
- Clarkson, A. C. (2014). Participation on a parenting website: Testing predictors of parents' passive and active site participation (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Wisconsin-Madison.
- Colosi, L. and Dunifon, R. (2003). Effective parent education programs. Cornell cooperative extension. http://www.parenting.cit.cornell.edu/research_briefs.html
- Corman, Louis. (1996). Psikanaliz açısından çocuk eğitimi (çev. H. Portakal). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Corsini R. J., and Wedding, D. (2015). Modern psikoterapiler (çev. D. Özen). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çalışkan, Ö., ve Özbay, F. (2015). 12-14 Yaş aralığında ilköğretim öğrencilerinde teknoloji kullanımı eksenli yabancılaşma ve anne baba tutumları: Düzce ili örneği. Journal of International Social Research, 8(39). 441-458.
- Çevik, G. B., ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. Journal of the Cukurova University Institute of Social Sciences, 19(3), 225-240.
- Davis, G. A., & Rimm: B. (2011). Education of the gifted and talented. Prentice-Hall, Inc.
- Ebcin, A. (2017). Dijital dünyada ebeveyn olmak. Dijital Medya ve Çocuk, İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi. <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/>
- Eu Kids Online (2011). Avrupa çevrimiçi çocuklar projesi (AÇÇAP) özet bulgular. [http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20\(2009-11\)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf](http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsExecSummary/TurkeyExecSum.pdf)
- Fleischer, H. (2012). What is our current understanding of one-to-one computer projects: A systematic narrative research review. Educational Research Review, 7(2), 107-122.
- Friend, M., & Pope, K. L. (2005). Creating schools in which all students can succeed. Kappa Delta Pi Record, 41(2), 56-61.
- Gagne, F. (2004) Understanding the complex choreography of talent development through DMGT-based analysis. In K. A. Heller, F. J. Mo'nks, R. J. Sternberg & R. F. Subotnik

- (Eds) International handbook of giftedness and talent (pp.67-80). Oxford, Elsevier Science.
- Graboyes, A. S. (2007). No gifted student left behind: Building a high school library media center for the gifted student. *Gifted Child Today*, 30(2), 42-51.
- Haddon, L. (2006). The contribution of domestication research to in-home computing and media consumption. *The information society*, 22(4), 195-203.
- Heyder, A., Bergold, S., & Steinmayr, R. (2018). Teachers' knowledge about intellectual giftedness: A first look at levels and correlates. *Psychology Learning & Teaching*, 17(1), 27-44.
- Huang, G., Li, X., Chen, W., and Straubhaar, J. D. (2018). Fall-behind parents? The influential factors on digital parenting self-efficacy in disadvantaged communities. *American Behavioral Scientist*, 62(9), 1186-1206.
- Jaušovec, N. (2000). Differences in cognitive processes between gifted, intelligent, creative, and average individuals while solving complex problems: An EEG study. *Intelligence*, 28(3), 213-237.
- Kaşıkcı, D.N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E. ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların İnternet alışkanlıkları ve güvenli İnternet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39, 230-243.
- Kirschner, P. A., & van Merriënboer, J. G. (2013). Do learners really know best? Urban legends in education. *Educational Psychologist*, 48(3), 169-183.
- Lauricella, A. R., Barr, R., and Calvert, L. (2014). Parent-child interactions during traditional and computer storybook reading for children's comprehension: implications for electronic storybook design. *International Journal of Child- Computer Interaction*, 2(1), 17-25.
- Livingstone, S., and Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581-599.
- Livingstone, S., Mascheroni, G., Dreier, M., Chaudron, S. ve Lagae, K. (2015). How Parents of Young Children Manage Digital Devices at Home: The Role of Income, Education and Parental Style. LSE, London: EUKidsOnline.
- Lou, J., Shih, R. C., Liu, H. T., Guo, Y. C. ve Tseng, K. H. (2010). The influences of the sixth graders' parents' internet literacy and parenting style on internet parenting. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 9(4), 173- 184.
- Middlebrook H. (2016). New screen time rules for kids, by doctors. CNN. <http://edition.cnn.com/2016/10/21/health/screen-time-media-rules-children-aap/>
- Nazlı, S. (2016). Aile danışmanlığı. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nelissen, S., Van den Bulck, J. ve Beullens, K. (2017). A typology of cancer information seeking, scanning and avoiding: Results from an exploratory cluster analysis. *Information Research: An International Electronic Journal*, 22(2), n2.
- Odabaşı, H. F. (2005). Parent's views on the internet use. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(1), 38-45.
- Onur, B. (2019). Değişen çağ, değişen çocukluk. Ankara: İmge Kitabevi.
- Parmar, N. (2017). Digital parenting. United Learning Schools, Ashford, Kent. https://issuu.com/loughboroughdowedschools/docs/digital_parenting_29-06-2017
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On The Horizon*, 9(5), 1-6.

- Rode, J. A. (2009, September). Digital parenting: designing children's safety. In Proceedings of the 23rd British HCI Group Annual Conference on People and Computers: Celebrating People and Technology (pp. 244-251). British Computer Society.
- Sak, U. (2012). Üstün zekâlılar. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Sak, U., Ayas, M. B., Bal-Sezerel, B., Öpengin, E., Özdemir, N. N. & Demirel Gürbüz, Ş. (2015). Türkiye’de üstün yeteneklilerin eğitiminin eleştirel bir değerlendirmesi. Türk Üstün Zekâ ve Eğitim Dergisi, 5(2), 110-132.
- Samuelson, L. K., Smith, L. B., Perry, L. K., & Spencer, J. P. (2011). Grounding word learning in space. PLoS ONE, 6(12), e28095.
- Schweller, L. J. (2014). Motherhood 2.0: digital motherhood as visual culture (Unpublished Doctoral dissertation). UC Irvine
<https://search.proquest.com/docview/1609013089/previewPDF/B09EEB7258504956PQ/1?accountid=86195>
- Selwyn N. ve Odabaşı H. F. (2017). Çocuklar ve gençlerin dijital yaşamla mücadeleleri, H. F. Odabaşı (Editör), Dijital Yaşamda Çocuk. Ankara. Pegem Akademi.
- Sharples, M., Graber, R., Harrison, C., and Logan, K. (2009). E-safety and web 2.0 for children aged 11–16. Journal of Computer Assisted Learning, 25(1), 70-84.
- Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S. S. (2018). Çocukların çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı (Çev. B. Akkoyunlu, A. İşman ve H. F. Odabaşı). Eğitim teknolojileri okumaları (ss. 185-202). Ankara: Pegem Akademi.
- Sousa, D. A. (Ed.). (2009). How the gifted brain learns. Corwin Press.
- Thompson, L. A., & Oehlert, J. (2010). The etiology of giftedness. Learning and individual Differences, 20(4), 298-307.
- Vaillancourt, M. A. (2015). Mediated motherhood: discourse and maternal identity in the digital age (Unpublished Doctoral Thesis)
<https://search.proquest.com/docview/1720272687/fulltextPDF/38AC901A0A5F4049PQ/1?accountid=86195>
- Valcke, M., Bonte, S., DeWever, B., and Rots, I. (2010). Internet parenting styles and the impact on internet use of primary school children. Computers & Education, 55(2), 454–464.
- Van Tassel-Baska, J., & Stambaugh, T. (2005). Challenges and possibilities for serving gifted learners in the regular classroom. Theory Into Practice, 44(3), 211-217.
- Yaman, F. (2018). Türkiye’deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerinin incelenmesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saranlı, A. G. and Metin, E. N. (2014). The Effects of the SENG parent education model on parents and gifted children, Education and Science, 39(175), 1-13.
- Yaman, F., Dönmez, O., Yurdakul, I. ve Odabaşı, F. (2016). Dijital dünyanın ailesi: intern etik aile. İçinde (A. İşman, H. F. Odabaşı ve B. Akkoyunlu) Eğitim Teknolojileri Okumaları (ss.124-132). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2000). Çocuk psikolojisi (19. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A., ve Ekşi, H. (2013). Anne baba tutumları. Ankara: Timaş Yayınları.
- Yay, M. (2019). Dijital ebeveynlik. İstanbul: Yeşilay Yayınları.
- Yıldırım, Y. (2018). 21. yüzyıl anne-babalarının başucu kitabı: Dijital kültürde çocuk yetiştirmek. İstanbul: Nisan Kitabevi.
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. Polis Bilimleri Dergisi, 6(3), 131- 150.

- Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 12(4), 883- 896.
- Yurdakul, I., Dönmez, O., Yaman, F. ve Odabaşı, H. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 12(4), 883-896.